

Szakvélemény és restaurálási terv a Király u. 15. sz. épület
homlokzati fémszerkezeteinek helyreállításához

2014

Csányi Szabolcs
okl. restaurátor, okl. sz.: I-11/1991
fémműves formatervező, okl. sz.: 21/1994/95

Szakvélemény és restaurálási terv a Király u 15. számú épület homlokzati fém szerkezeteinek helyreállításához

A Király u. 15 alatti lakóház az 1800-as évek közepén épült, Pollack Ágoston tervei alapján. Az archív tervrajzok 1852-es keltezésűek. A homlokzat szerkesztése és arányrendje a klasszicizmus korát idézi, de a rizalitok íves ikerablakai, a fölszíni szegmensíves nyílások és az ornamentális díszek már a romantika stílusjegyeit mutatják. A homlokzat hangsúlyait az első és második emeleti erkélyek jelölik ki a bejárat felett és a sarok rizalitokon. A dekoratív fém szerkezetek ezek köré csoportosulnak.

Magyarországon az 1830-as, 40-es években indult virágzásnak az öntöttvas művesség. Az öntődék, ipari célú termékek mellett, egyre nagyobb tömegben állítottak elő művészi igénytel formált használati tárgyakat és előszeretettel alkalmazták a vas öntvényeket az építészetben is. A 19. század közepétől az 1880-as évekig a pesti épületek dekoratív fém szerkezeteinek anyaga jellemzően az öntöttvas volt. Eredetileg így lehetett a Király u 15 sz. ház esetében is. A homlokzat építéskori vasszerkezetei közül mára csupán az erkélyeket tartó vaskonzolok maradtak meg. A korlátokat a 19. század végén kicserélték. Az archív homlokzat tervek nem ábrázolták az erkélyeket, ezért a korlátok eredeti formájára vonatkozóan nincs hiteles információ.

Öntöttvas erkély konzolok

Az öntöttvas konzolok két fajtája látható a homlokzaton. Az első emeleti erkélyek kölemezeit erőteljes öntöttvas hasábok támasztják alá. A teherhordó szerepet elsősorban ezek töltik be. Az öntött kubusok alatti, áttört, volutás díszeket vékonyabb keresztmetszettel alakították ki. Az áttört konzolok a bejárat feletti erkélyen hosszabbak, az első emeleti oldalerkélyeken rövidebbek.

A második emeleti konzolok finomabb, profilos tagozatokkal kapcsolódnak a kölemezekhez. A volutákkal díszített rész ezeken tömör felületet alkot, és a falból kiálló szakasz kétharmadát teszi ki. Az öntvények falba befogott hossza, illetve a rögzítés egyéb módzata nem ismeretes.

A konzolok vizsgálatát erősen korlátozta a balesetveszély miatt épített deszkázat. A festék hámlik, a vasak mérsékelten korrodáltak, azonban az erkélyek alatti, csapadéktól védett elemekben nem tett jelentős károkat a korrózió. Az utólag beépített I tartók jelenléte arra utal, hogy az eredet konzolok önmagukban nem tartanak meg a kölemezeket. A problémát okozhatja a keskeny felfekvés és a túl rövid befogás a falazatban. Ez esetben az öntvény megereszkedik, és a kölemez előrebillen. Lehetséges, hogy az öntvények egy része nem viselte el a rá nehezedő terhet. Kétségtelen, hogy az első emeleti konzolok volutái sok helyen töröttek, hiányosak. Az sem kizárt, hogy a kölemezek törései miatt kellett több ponton alátámasztani az erkélyeket. Pontos diagnózist, a homlokzat beállványozását követően lehet felállítani.

A beavatkozás indokai

A konzolok nem töltik be rendeltetésüket. Az öntvények egy része törött, cserére szorul. A felületet meg kell tisztítani, és korrózióvédő bevonattal ellátni.

A restaurálás anyagai eszközei és technológiái

A meglévő, sérült erkélylemezek elbontásra kerülnek. A vaskonzolok szükség szerinti cseréjét és javításait az új kölemez beépítése előtt lehet elvégezni.

Át kell vizsgálni, szilárdan állnak-e a konzolok a falazatban. A stabilan beépített, ép elemek teherbírását próbaterheléssel lehet ellenőrizni. A törött, repedt darabokat ki kell bontani, ezek helyett új öntvények kerülnek beépítésre. Az újragyártás az ép eredetiről készült öntőminta felhasználásával készül.

A megmaradó, régi vasak tisztítása száraz szemcseszórással történik. A felület védelmét két réteg cink kromátos alapozó biztosítja. A fedőfestés két réteg, kétkomponensű, poliuretán bázisú, kültéri festékkel történik, az építészeti terv által meghatározott színben.

A beavatkozás utáni összkép

Restaurálást követően a konzolok visszanyerik eredeti formájukat.

Erkély korlátok

Az eredeti öntöttvas szerkezetek nyomait az erkélylemezekon látható csaplyukak, és azok az öntvény töredékek őrzik, amelyek a második emeleti erkélylemezek oldalához csatlakoznak. A kölemezeken oldalán látható lyukak sora arra utal, hogy az öntöttvas keret körbefutott az erkélyeken. A felső vízszintes síkon további csaplyukak találhatók, ezekben állhattak az eredeti oszlopok. A korlát eredeti formája nem ismert.

A jelenlegi kovácsoltvasak a 19. század végén kerülhettek az erkélyekre. A korlátok tipikus, nagy tömegben előállított, díszmű lakatos szerkezetek. A sarkok fordulójánál meghajlított díszeken látszik, hogy az előre gyártott motívumok mérete nem illeszkedett pontosan a helyi adottságokhoz.

A szerkezet négyzetvas oszlopokon áll. Az oszlopok kőbe süllyesztett, L alakban meghajtott talpait ólommal öntötték körül. A korlátrácsot tartó vízszintes laposvas párokat az oszlopokra szegecselték, ezekhez kapcsolódnak a függőleges pálcák. A laposvasakból hajlított, csigavonalba hajlított díszeket kovácsoltvas pántok kötik a függőleges pálcákhoz. A kézléc kalap profilos, hengerelt idomacélból készült.

A kapu felett erkély hosszú korlátját, az oldalirányú kilengés korlátozása érdekében, középen visszakötötték a homlokzathoz. A kölemezbe ültetett, magas vasoszlopot, az ajtó nyílása felett, díszes kovácsoltvas ív kapcsolja a falhoz.

A festék szétrepedezett, lehámlott a felületről. A vasakat, a csapóesőnek kitettebb, felső részen súlyosan károsította a korrózió. A vékonyabb elemek anyagából helyenként az eredeti keresztmetszet fele – kétharmada hiányzik. A díszítő motívumok tengelyében, pálcák közepén álló szegecs alá szorult vaslemez darabok, az elrozsdásodott leszakadt rozetták maradványai. Ezekből egy sem maradt meg épségben a korlátokon.

A beavatkozás indokai

A korlát anyaga károsodott, a szerkezet felújításra szorul. A homlokzat rekonstrukciója alkalmat teremt a feladatok elvégzésére.

A restaurálás anyagai, eszközei és technológiái

Az erkélylemezek bontása előtt ki kell emelni a kőből a korlátot. A restaurálás szakmühelyben végezhető. A korlátot a pántok kihajtásával és a szegecsek kifűrésével elemeire lehet bontani. A tisztítás száraz szemcseszórással történik. A károsodott darabok helyett újak készülnek az eredeti technológiával, az eredeti minták alapján. A jó állapotú, használható alkatrészek tisztítás és szükség szerinti egyengetés után újra felhasználásra kerülnek. A hiányzó rozettákat analógiák alapján lehet pótolni.

Az időjárásnak kitett szerkezetek hatékony korrózióvédelme érdekében a tűzhorganyzás javasolt. A horganyzást célszerű a pántolt díszek felrakása előtt elvégezni. A bevonat ez esetben védeni fogja az átlapolt felületeket is. A horganyzott vasak festése kétkomponensű poliretán bázisú alapozó és fedőfestéssel végezhető.

A korlát beépítéséhez az L alakú oszlopok talpára, 50 – 60 mm hosszú, függőleges csapokat kell hegeszteni. Az oszlopok rögzítése az új kölemezekben, a talpaknak megfelelően kialakított, furatolt süllyesztékekben, Hilti HIT-150, vagy ezzel egyenértékű ragasztó habarccsal történik.

A második emeleti erkélyeken megmaradt öntöttvas szegély töredékek, történeti értékükre való tekintettel megőrizendők. A meglévő darabokat ki kell bontani, majd szemcseszórásos tisztítás és tűzhorganyzás után, az eredeti pozícióban elhelyezni az új a kölemezeken.

A beavatkozás utáni összkép

Az építéskori állapot rekonstrukciójához nem rendelkezünk elegendő információval. A restaurálás az erkélyek 19. század végén kialakult képét állítja helyre.

Pinceablak rács

A Holló utcai homlokzat 1. axisában álló pinceablakot, kovácsoltvas ráccsal szerelték fel. A fa keretbe foglalt, kétszárnyú, kovácsolt betét egykorú lehet a jelenlegi korlátokkal. A párhuzamosan álló, függőleges négyzetvasak közeit spirálba hajlított, laposvas díszek töltik ki. A hajlított díszeket kovácsolt pántok rögzítik a pálcákon. A rácsot kitöltő négy motívumból egy hiányzik, a meglévőkről két volutás laposvas letört. A vasakat borító vastag festékréteg repedezett, hámlik. A szabaddá vált felületek korrodáltak.

A beavatkozás indokai

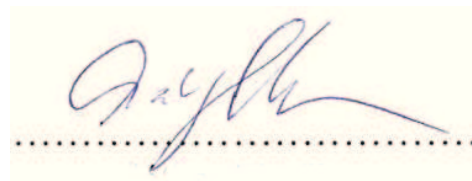
A rács anyaga korrodált, a díszek hiányosak, a meglévők egy része törött, deformált. A homlokzat helyreállítása alkalmat teremt a javítások elvégzésére.

A restaurálás anyagai, eszközei és technológiái

A vasrácsot a helyreállításhoz ki kell bontani a fa keretből. A tisztítás száraz szemcseszóróval történik. A hiányzó pálca és a hozzá tartozó díszek a megmaradt hasonló elemek alapján újragyárthatók, az eredetinek megfelelő anyagokból és technológiával. Hasonlóképpen pótolhatók a letört volutás díszek. A korrózióvédelmet tűzhorganyzás biztosítja. A festés kétkomponensű, poliuretán bázisú alapozóval és fedőfestéssel végezhető, az építészeti tervben meghatározott színben. A tokban lévő zárszerkezet szükség esetén cserélendő.

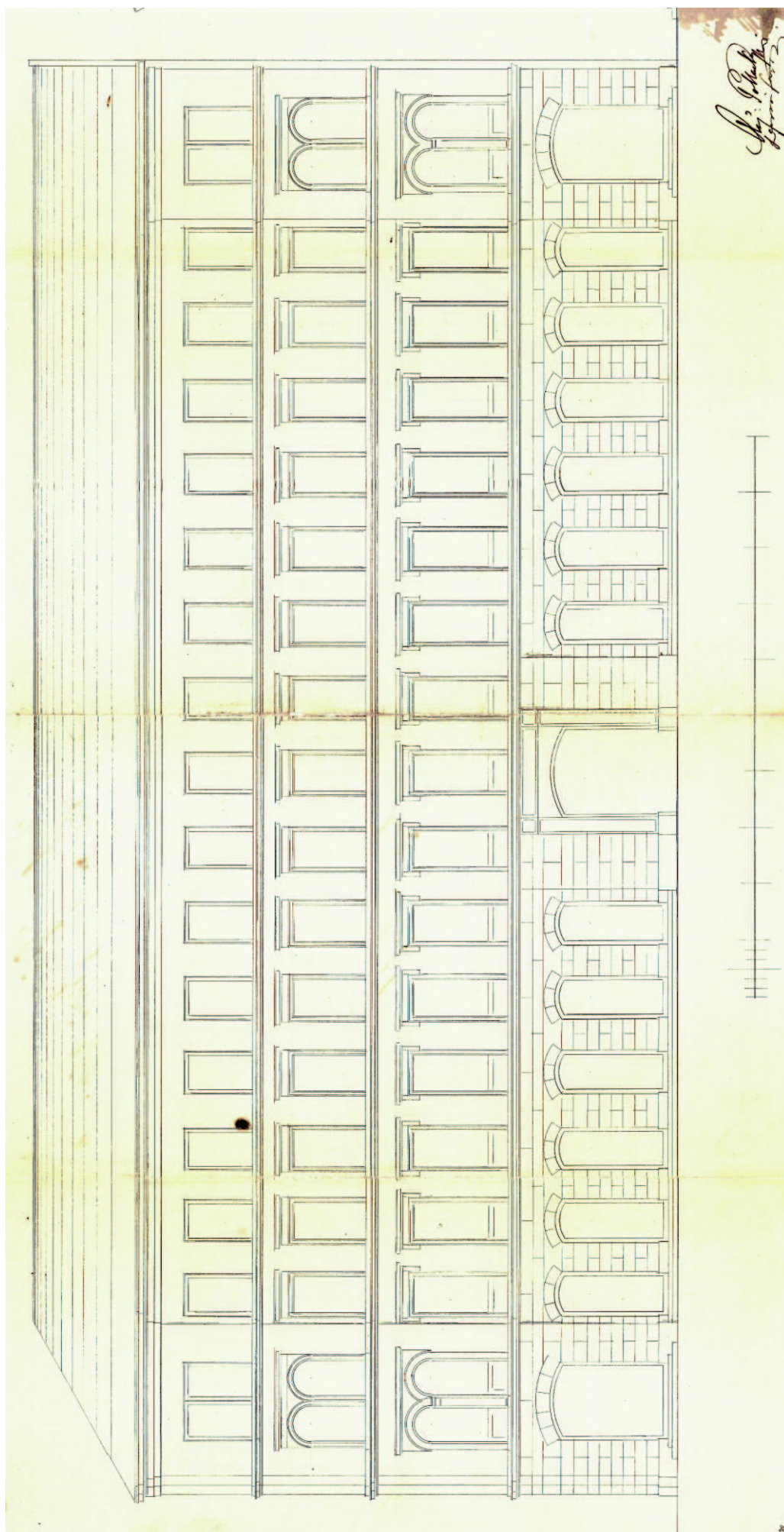
A beavatkozást követő összkép

A restaurálás a pinceablak 19. század végi képét állítja helyre

Budapest, 2014-05-06

Csányi Szabolcs
Okl. restaurátor, okl. sz.I-11/1991
Fémműves formatervező, okl. sz.21/1994/95
Cím: 1015 Budapest, Hattyú u. 9

A homlokzat archív tervrajza

A homlokzat jelenlegi képe

A keleti oldal erkélyek

A nyugati oldal erkélyek

Közép erkély a bejárat felett

A második emeleti oldalerkélyek öntöttvas konzoljai

A keleti oldalerkély konzoljai az első emeleten

A keleti oldalerkély konzolja az első emeleten Közép erkély konzolja az első emeleten

A nyugati oldalerkély konzoljai az első emeleten

Öntöttvas szegély maradványai a keleti oldalerkélyen, a második emeleten

Öntöttvas szegély a nyugati oldalerkélyen

A szegély rögzítését szolgáló csap

Az öntöttvas szegély csaplyukai a közép erkélyen

Az oszlopok jelenlegi bekötése és a régi csaplyukak

A korlát kilengését csökkentő kötő ív

Előregyártott díszek méretre igszítása a sarkon

A középerkély korlátja a kapu felett

A vasak korrózió okozta károsodásai

Kovácsoltvas rozetták maradvánai a függőleges pálcák közepén

Pinceablak rács a Holló utcai homlokzaton